

УДК 631.171:621.311(075.8)

USE OF ALTERNATIVE AND RENEWABLE ENERGY SOURCES IN FARM HOUSEHOLDS

ВИКОРИСТАННЯ АЛЬТЕРНАТИВНИХ ТА ВІДНОВЛЮВАЛЬНИХ ДЖЕРЕЛ ЕНЕРГІЇ В ФЕРМЕРСЬКИХ ГОСПОДАРСТВАХ

Viunenko O.B. / В'юнєнко О.Б.

Ph.D., as. prof. / к.е.н., доцент

ORCID: 0000-0002-8835-0704

Tolbatov A.V. / Толбатов А.В.

Ph.D., as. prof. / к.т.н., доцент

ORCID: 0000-0002-9785-9975

Sumy National Agrarian University,

Sumy, 160 Herasym Kondratiev, Sumy, 40021

Сумський національний аграрний університет,

Суми, вул. Герасима Кондратьєва, 160, 40021

Анотація. Кожна тваринницька ферма щорічно утилізує тисячі тон гною. Найбільш економічно доцільним є переробка побічних продуктів тваринництва в біогаз, якій, в свою чергу, можна використовувати для генерації електроенергії та забезпечення потреби господарств у тепловій енергії. В роботі наведено приклад розрахунку біогазової установки для відходів великої рогатої худоби (ВРХ) та розроблено відповідне програмне забезпечення.

Ключові слова: біогазова установка, метантенк, електропостачання.

Вступ. На сьогоднішній день важливу роль грають альтернативні та відновлювальні джерела енергії [1], [2], [3] в розвитку економіки та збереженні навколишнього середовища. Одним з таких видів енергії є біогаз. Цей ресурс є само відновлювальним за рахунок продуктів життєдіяльності бактерій та мікроорганізмів в органічних речовинах. Економічно доцільно використовувати біогазові установки (БГУ) в сільськогосподарському виробництві оскільки більшість відходів виробляються у вигляді органічних речовин. С чого можемо зробити висновок, що використання установок підвищить прибутки підприємства. Біогаз дозволить забути про використання вугілля і газу, що зменшить вирубку лісів та підвищить безпеку, оскільки технологія видобування є більш контрольована ніж видобуток газу та вугілля в шахтах [4], [5], [6], [7].

Виклад основного матеріалу дослідження.

Розрахунок параметрів БГУ. Визначаємо добове надходження біомаси $m_{БМ}$ за виразом: $m_{БМ} = \sum N_{ж} m_{удj}$, кг/добу, (1)

де $N_{ж}$ – кількість тварин j-го виду, гол; $m_{удj}$ – добовий вихід екскрементів від j-го виду тварин, кг/гол. $m_{БМ} = 420 \cdot 55 = 23100$ кг / добу

Визначаємо частку сухої речовини в біомасі $m_{СВ}$: $m_{СВ} = m_{БМ} \cdot \left(1 - \frac{\varphi_{БМ}}{100}\right)$, (2)

де $\varphi_{БМ}$ – вологість біомаси, %.

$$m_{СВ} = 23100 \cdot \left(1 - \frac{85}{100}\right) = 3465 \text{ кг / добу.}$$

Визначаємо частку сухої органічної речовини $m_{СОВ}$ за виразом: $m_{СОВ} = m_{СВ} \cdot \rho_{СОВ}$, (3)

де $\rho_{СОВ}$ – частка органічної речовини в сухій речовині. $m_{СОВ} = 3465 \cdot 0,8 = 2772$ кг/добу.

$$V_{MT} = \frac{(0,7...0,9)m_{BM}t_B}{\rho_{BM}}, \quad (4)$$

Визначаємо об'єм метантенку V_{MT} за виразом:
де t_B – період зброджування, діб; ρ_{BM} – густина біомаси, $кг/м^3$.

$$V_{MT} = \frac{0,8 \cdot 23100 \cdot 20}{1020} = 362 \text{ м}^3 \quad - \text{ визначаємо вихід біогазу } V_{ПОЛ}, \text{ м}^3, \text{ при повному розкладі сухої органічної речовини: } V_{ПОЛ} = m_{COB} \cdot n_{ЭК}, \quad (5)$$

де $n_{ЭК}$ – вихід біогазу з 1 кг СОР, для корівників $n_{ЭК} = 0,415 \text{ м}^3/кг$

$$V_{ПОЛ} = 2772 \cdot 0,41 = 1136 \text{ м}^3. \text{ Визначаємо об'єм отриманого біогазу } V_{\delta}, \text{ м}^3,$$

$$V_{\delta} = V_{ПОЛ} \frac{n_t}{100}, \quad (6)$$

при вибраному періоді зброджування:

де n_t – частка виходу біогазу при вибраному періоді зброджування, $n_t = 50\%$.

$$V_{\delta} = 1136 \cdot \frac{50}{100} = 568 \text{ м}^3.$$

$$\text{Кількість біогазу за місяць: } V_{БГ}^M = 30 \cdot V_{\delta} = 30 \cdot 568 = 17040 \text{ м}^3 \quad (7)$$

$$\text{Кількість біогазу за рік: } V_{БГ}^{ГОД} = 365 \cdot V_{\delta} = 365 \cdot 568 = 207320 \text{ м}^3 \quad (8)$$

Визначаємо об'єм реактора. Як правило, метантенки мають циліндричну форму, відношення висоти до його внутрішнього діаметру приймається рівним $h/d=0,9...1,3$. Приймаємо $h/d=1$.

$$\text{Так як } V_{MT} = \frac{\pi d_e^2}{4} \cdot h = \frac{\pi d_e^2}{4} \cdot d_e, \text{ то } d_e = \sqrt[3]{\frac{4V_{MT}}{\pi}} = \sqrt[3]{\frac{4 \cdot 362}{3,14}} = 7,7 \text{ м.} \quad (9)$$

Визначення середньомісячного виходу біогазу. Кількість тепла, $Q_{ПОД}$, МДж, необхідного для підігріву сировини до температури процесу зброджування:

$$Q_{ПОД} = m_{BM} \cdot c_{BM} (t_{ПР} - t_{ЗАГР}) 10^{-3} \quad (10)$$

де c_{BM} – середня теплоємність біомаси, $c_{BM} = 4,18 \text{ кДж}/(\text{кг} \cdot ^\circ\text{C})$; $t_{ПР}$ – температура процесу зброджування, $^\circ\text{C}$; $t_{ЗАГР}$ – температура завантажувальної біомаси, $^\circ\text{C}$ приймається рівною середньомісячній температурі навколишнього середовища.

$$\text{Середньомісячна кількість тепла: } Q_{ПОД}^M = Q_{ПОД} t_{СУТ.М}, \quad (11)$$

де $t_{СУТ.М}$ – кількість днів в місяці, $t_{СУТ.М} = 30$ діб.

Кількість тепла $Q_{ПОТ}$, Вт, що втрачається в процесі тепловіддачі через стінку метантенку в навколишнє середовище: $Q_{ПОТ} = kF(t_{ПР} - t_{CP})$, (12)

де k – коефіцієнт тепловіддачі, $Вт/(\text{м}^2 \cdot ^\circ\text{C})$; F – площа поверхні метантенка, м^2 ; t_{CP} – середня місячна температура повітря, $^\circ\text{C}$.

$$k = \frac{1}{\frac{1}{\alpha_1} + \sum_{i=1}^n \frac{\delta_i}{\lambda_i} + \frac{1}{\alpha_2}}$$

Визначаємо коефіцієнт тепловіддачі k , $Вт/(\text{м}^2 \cdot ^\circ\text{C})$:
де $1/\alpha_1$ – опір до теплосприймання, $1/\alpha_1 = 0,05 \text{ (м}^2 \cdot ^\circ\text{C})/Вт$; $1/\alpha_2$ – опір тепловіддачі, $1/\alpha_2 = 0,05 \text{ (м}^2 \cdot ^\circ\text{C})/Вт$; δ_i – товщина і-го шару огороження, м; λ_i – коефіцієнт теплопровідності і-го шару елементу огороження, $^\circ\text{C}/Вт$.

Площа поверхні метантенка визначаємо по формулі: $F = S_{БОК} + 2 \cdot S_{ОСН}$, м^2 , (13)
де $S_{БОК}$ – площа бокової поверхні метантенка, м^2 ; $S_{ОСН}$ – площа основи метантенка, м^2 .

$$S_{ОСН} = \frac{\pi d_B^2}{4} = \frac{3,14 \cdot 7,7^2}{4} = 46,5 \text{ м}^2. \quad (14)$$

$$S_{БОК} = \pi \cdot d_B \cdot h = \pi \cdot d_B^2 = 3,14 \cdot 7,7^2 = 186 \text{ м}^2. \quad (15)$$

$F = 186 + 2 \cdot 46,5 = 279 \text{ м}^2$. Приймаємо бетонний метантенк товщиною 0,3 м, теплоізоляція виконана в вигляді шлакобетону (0,1 м) і земляного валу (1 м).

$$k = \frac{1}{0,05 + \frac{0,3}{1,83} + \frac{0,1}{0,06} + \frac{1}{1,75} + 0,05} = 0,4$$

Тоді коефіцієнт тепловіддачі буде рівний: $\text{Вт}/(\text{м}^2 \cdot ^\circ\text{C})$.

Переведемо кількість теплоти, що втрачається в навколишнє середовище в МДж/міс: $Q_{\text{ПОТ}}^{\text{М}} = 3,6 \cdot 10^{-3} Q_{\text{ПОТ}} \cdot t_{\text{чМ}}$, (16)

де $t_{\text{чМ}}$ – кількість годин в місяці, $t_{\text{чМ}} = 720 \text{ год}$.

Загальна витрата електроенергії [4] на механічне перемішування субстрату в метантенку $Q_{\text{МЕХ}}$ визначимо за виразом $Q_{\text{МЕХ}} = q_{\text{НОРМ}} \cdot V_{\text{МТ}} \cdot z$, кВт·год (17)

де $q_{\text{НОРМ}}$ – відносне навантаження на мішалку, $q_{\text{НОРМ}} = 50 \frac{\text{Вт} \cdot \text{год}}{\text{м}^3}$; $V_{\text{МТ}}$ – об'єм метантенка, м^3 ; z – тривалість роботи мішалки, $z = 8 \text{ годин на добу}$.

$Q_{\text{МЕХ}} = q_{\text{НОРМ}} \cdot V_{\text{МТ}} \cdot z = 50 \cdot 362 \cdot 8 = 144,8 \text{ кВт} \cdot \text{год}$. Переводимо отримане значення в МДж/міс: $Q_{\text{МЕХ}}^{\text{М}} = 3,6 \cdot Q_{\text{МЕХ}} \cdot t_{\text{СУТМ}} = 3,6 \cdot 114,8 \cdot 30 = 15638 \text{ МДж/міс}$. (18)

Загальні затрати енергії [6] на підтримання процесу на місяць:

$$Q_{\text{ОБЦ}} = Q_{\text{ПОД}}^{\text{М}} + Q_{\text{ПОТ}}^{\text{М}} + Q_{\text{МЕХ}}^{\text{М}}, \text{ МДж/міс}, \quad (19)$$

Кількість біогазу, необхідного для підтримання процесу:

$$V_{\text{БГЗ}}^{\text{М}} = Q_{\text{ОБЦ}} / q_{\text{БГ}}, \text{ м}^3/\text{міс}, \quad (20)$$

Товарна кількість біогазу $V_{\text{БГ ТОВ}}^{\text{М}}$, $\text{м}^3/\text{міс}$ дорівнюватиме:

$$V_{\text{БГ ТОВ}}^{\text{М}} = V_{\text{БГ}}^{\text{М}} - V_{\text{БГЗ}}^{\text{М}}, \quad (21)$$

Результати розрахунків [1], [2], [3], [4], [5], [6], [7] представлено в табл. 1.

Табл.1.

Вироблена кількість біогазу в дослідному господарстві по місяцям року

Місяць/Показник	1	...	12	Всього за рік
$t_{\text{ЗАГ}} \text{ } ^\circ\text{C}$	5		5	-
$Q_{\text{ПОД}}$, МДж/міс	3379,5		3379,5	32694,5
$Q_{\text{ПОТ}}^{\text{М}}$, МДж/міс	101385		101385,9	980836,2
$Q_{\text{ОБЦ}}$, МДж/міс	127148		127148,3	1266438,0
$V_{\text{БГЗ}}^{\text{М}}$, $\text{м}^3/\text{міс}$	5085,9		5085,9	50657,5
$V_{\text{БГ ТОВ}}^{\text{М}}$, $\text{м}^3/\text{міс}$	11954,1	...	11954,1	153822,5

Висновки. В даному дослідженні було здійснено розрахунок електропостачання та електрообладнання тваринницької ферми на 420 голів ВРХ з розробкою та впровадженням відповідного програмного забезпечення. Проведений розрахунок БГУ для відходів ВРХ. Проведена техніко-економічна оцінка показала, що запропоновані рішення дозволять отримати річний економічний ефект у розмірі не менше 450 тис. грн. та річну економію за природний газ – 860 тис. грн., а термін окупності становить 3,5 роки.

Література:

1. Толбатов А.В. Інформаційна технологія аналізу динаміки процесів функціонування газотурбінної установки: автореф. дис. канд. техн. наук / А.В. Толбатов. – Вінниця, 2013. – 22 с.
2. Толбатов А.В. Методологія створення бази знань життєвого циклу автономних енергогенеруючих установок / А.В. Толбатов, В.А. Толбатов // Вісник Сумського державного університету. Техн. науки. – 2008. – №1. – С.140–146.

3. Мацюк О.В. Методологія статистичної обробки даних газоспоживання / О.В. Мацюк, М.В. Приймак, А.В. Толбатов // Розвідка та розробка нафтових і газових родовищ.–Івано-Франківськ, 2004.–№4.–С. 80–84.

4. Толбатов А.В. Розвиток та перспективи розширення предметної галузі використання інформаційної технології аналізу динаміки процесів функціонування газотурбінної електростанції / А.В. Толбатов, В.А. Толбатов // ScientificWorldJournal, Issue №14, Vol.3 (Yolnat PE, Minsk, 2017) – P.38–42.

5. Толбатов В.А. Научное окружение современного человека: Техника и технологии / [авт.кол.: И.Я.Львович, А.П.Преображенский, В.А.Толбатов, И.Ф.Червоний, О.Н.Чопоров и др.]. – Одесса: КУПРИЕНКО СВ, 2018 – 181 с.

6. Толбатов А.В. Инновационная наука, образование, производство и транспорт: Техника и технологии / Верховлюк А.М., Иванова Т.Н., Копей Б.В., Толбатов В.А., Толбатов А.В. и др. – Одесса: КУПРИЕНКО СВ, 2018 – 223 с.

7. Толбатов А.В. Удосконалення функціонування газотурбінної електростанції на основі інформаційної технології обробки даних при змінах навантажень / Г.А. Смоляров, А.В. Толбатов, В.Ф. Яковлев // Вісник ХНТУСГ ім. Петра Василенка. Технічні науки. Випуск 196 "Проблеми енергозабезпечення та енергозбереження в АПК України". – Харків: ХНТУСГ, 2018 – С. 83–85.

References:

1. Tolbatov A.V. Informacijna tehnologiya analizu dy`namiky` procesiv funkcionuvannya gazoturbinnoyi ustanovky` : avtoref. dy`s. kand. texn. nauk / A.V. Tolbatov.–Vinny`cya, 2013.– 22s.

2. Tolbatov A.V. Metodologiya stvorenniya bazy` znan` zhy`t'yevogo cy`klu avtonomny`x energogeneruyuchy`x ustanovok / A.V. Tolbatov, V.A. Tolbatov // Visny`k Sums`kogo derzhavnogo universy`tetu.Texn.nauky`.–2008.–№1.–S.140–146.

3. Masyuk O.V. Metodologiya staty`sty`chnoyi obrobky` dany`x gazospozhy`vannya / O.V. Masyuk, M.V. Pry`jmak, A.V. Tolbatov // Rozvidka ta rozrobka naftovy`x i gazovy`x rudovy`shh.–Ivano-Frankivs`k, 2004.–№4.–S. 80–84.

4. Tolbatov A.V. Rozvy`tok ta perspekty`vy` rozshy`rennya predmetnoyi galuzi vy`kory`stannya informacijnoyi tehnologiyi analizu dy`namiky` procesiv funkcionuvannya gazoturbinnoyi elektrostanciyi / A.V. Tolbatov, V.A. Tolbatov // ScientificWorldJournal, Issue №14, Vol.3 (Yolnat PE, Minsk, 2017) – P.38–42.

5. Tolbatov V.A. Nauchnoe okruzhenie sovremennogo cheloveka: Tehnika i tehnologii / [avt.kol. : I.Ya.Lvovich, A.P.Preobrazhenskiy, V.A.Tolbatov, I.F.Chervonyiy, O.N.Choporov i dr.]. – Odessa: KUPRIENKO SV, 2018 – 181 s.

6. Tolbatov A.V. Innovatsionnaya nauka, obrazovanie, proizvodstvo i transport: Tehnika i tehnologii / [avt.kol. : Verhovlyuk A.M., Ivanova T.N., Kopey B.V., Tolbatov V.A., Tolbatov A.V. i dr.]. – Odessa: KUPRIENKO SV, 2018 – 223 s.

7. Tolbatov A.V. Udoskonalennya funkcionuvannya gazoturbinnoyi elektrostanciyi na osnovi informacijnoyi tehnologiyi obrobky` dany`x pry` zminax navantazhen` / G.A. Smolyarov, A.V. Tolbatov, V.F. Yakovlev // Visny`k XNTUSG im. Petra Vasy`lenka. Texnichni nauky`. Vpusk 196 "Problemy` energozabezpechennya ta energozberezhennya V APK Ukrayiny` ". – Xarkiv: XNTUSG, 2018 – S. 83–85.

Abstract. Each livestock farm implements thousands of tons of manure annually. The most economically feasible is the processing of livestock by-products in biogas, which, in turn, can be used to generate electricity and meet the needs of farms in thermal energy. An example of the calculation of a biogas installation for cattle waste is given in the work and appropriate software has been developed.

Key words: biogas plant, methane tank, electrostatement.

© Толбатов А.В.